

STARI ZANATI

Prezentacija Zanetcija Palenzo Dimce

STARI ZANATI

Zanat je vrsta djelatnosti koja se bavi proizvodnjom, popravkom ili održavanjem nečega. Zanat je preteča industrijske –fabričke proizvodnje.

Valja napomenuti da je obzirom na najdužu tradiciju življena na prostorima današnjg grada Bitola, a kao što znamo postoje indicije (a to potvrđuju i bogata arheološka nalazišta) da su ovaj prostor naseljavali ljudi još u doba mlađeg kamenog doba Neolita, glačanje kamena i izrada raznih oruđa i oružja preteća starim zanatima .

U dućanima se prodavala roba porijeklom iz Indije, Persije, Arabije, Misira, Poljske, Češke i drugih zemalja. No, daleko više bilo je iz susjednih država. Brojne karavane skupocjenog sukna, fine svile, stakla, zlatnih i srebrnih predmeta, dolazile su u čaršiju iz Bitolli-Manastir a u Bitolji-Manastiir iz Venecije, Zadra, Šibenika, Splita, Dubrovnika, Skoplja, Soluna, Carigrada i drugih poznatijih zanatskih i trgovačkih centara. Iz ovih gradova dolazile su skupocjene tkanine, kalaj i bakar koji su otkupljivale domaće zanatlije. U

svojim radionicama terzije su šile bogato ukrašenu, ali skladnu i cijenjenu domaću nošnju, a od bakra majstori prave nadaleko čuveno suđe, ne samo za domaće potrebe nego i za izvoz. Istovremeno se iz čaršije izvozila učinjena koža (sahtijan, kajsar, mješina), te različiti kožni proizvodi: obuća, konjska oprema, vosak, ćebad i slično. Zbog potražnje, ali i dobrog trgovačkog profita uvozila se kafa, duhan, burmut, ali i južno voće, riba, masline i drugo.

Krajem 17.stoljeća Bitolli-Manastir počinje predstavljati vojno uporište i privredni centar.

Veliki požar potpuno je uništio Bitolskom čaršiju jer je bila građena uglavnom od drveta. Vatrene stihija je uništila 236 dućana , 13 magaza, Čaršijsku džamiju, pet hanova, mekteb, medresu, 11 kafana, dvije solane i više kuća.

Krajem 19.stoljeća u Bitolli-Manastir je bilo oko 200 zanatskih radionica , pretežno obučarskih , krojačkih, kolarskih, kovačkih i drugih

Stari zanati su u proteklih dvijestotinjak godina bili izvor prihoda i mogućnost snabdjevanja stanovništva neophodnim potrepštinama. Mnogi od njih su izčezli predindustrijskom revolucijom. Zanatska proizvodnja se realizovala u zanatskim radnjama a posao su vodili majstori. Oni su za svoje pomoćnike imali kalfe i šegre.

Šegrt je bio naziv i status djeteta koje je kod nekog majstora izučavalo zanat . Obično bi roditelj doveo dijete kod majstora u zanatsku radnju i tu bi bio dogovor da ga majstor uči zanatu. Šegrt bi stanovao kod majstora u porodici i imao status koji bi se danas smatrao robovskim radom. Za usluge smeštaja u porodici majstora i učenje

zanata šegrt je morao da radi sve što mu ukućani naredi pa i najteže poslove. Praksa je bila da se naročito na početku učenja zanata veoma malo uči sam zanat a rade svi mogući drugi poslovi u kući i oko kuće. Smještaj i ishrana šegrtu je bila na nižem nivou od majstorove djece. I pored toga kasnije kada bi postali "svoji ljudi" bivši šegrti su sa poštovanjem i zahvalnošću govorili o majstorima od kojih su učili zanat. Generalno majstori su bili strogi i pravični. Kasnije su se pojavile i šegrtske škole i internati (poslije Prvog svjetskog rata), tako da se pored samog zanata učili i drugi predmeti. Po završetku šegrtovanja šegrti su postajali kalfe.

Kalfa je bio pomoćnik majstora u zanatskoj radnji. Termin kalfa je postojao otprilike do kraja prve polovine dvadesetog vijeka poslije čega ga je zamijenio termin kvalifikovani radnik. Pošto je kao šegrt poslije nekoliko godina, naučio zanat i položio za kalfu, pred starješinama Esnafa. Obično je nastaljavao da radi kod majstora kod koga je učio zanat. Kalfa je imao platu kao svaki radnik u radnom odnosu. Ta plata se zvala najamnina i bilo je dvije vrste:

- najamnina od vremena i

- najamnina od komada.

Najamnina od vremena se određivala dnevno, mjesečno, tromjesečno, polugodišnje i godišnje. Najamnina za period od tri mjeseca i više se zvala **ajluk**. Ajluk se svake godine povećavao shodno radnom iskustvu kalfe

Najamnina od komada je bila plaćanje za svaki urađeni komad. Kalfe koje su radile na komad su se zvali "**parčetari**".

Obzirom da su kalfe bili mladi ljudi često su se upuštali u "fremd" tj. putovanje u zapadne zemlje (Austrougarska, Nemačka) gde su učili finese zanata. Poslije nekoliko godina bi se obično vraćali gdje bi polagali za majstora, opet pred starješinama Esnafa.

Ispit se sastojao od "teoretskog" dijela, gde su opisivali kako se, šta i od čega radi. Praktičan dio bi bio izrada dijela za koji je kalfa obučen.

Treći dio ispita je bila provjera pismenosti, dio koji mnoge kalfe nisu uspješno prolazili.

Oni koji bi položili bi dobili "majstorsko pismo" koje je u gotovo svakoj zanatskoj radnji bilo uramljeno i istaknuto na vidnom mjestu. Novi majstori bi potom najčešće otvarali sopstvenu zanatsku radnju. Majstori koji su "izučili" zanat su svoj proizvod pravili od početka do kraja. Na primjer obućar bi od kupljene, obrađene kože i uz pomoć alata i potrošnih materijala kao što su konac, ekseri i ljepilo pravio cipelu za kupca, od početka do kraja.

Esnaf su sačinjavali svi obrtnici jednog zanata ili više manjih a srodnih. Na svojim skupštinama oni na određeno vrijeme biraju odbor, poznatiji pod imenom londža, na čijem čelu se nalazio ćehaja (cehmajstor), te više funkcionera. Među njima najpoznatiji su bili kalfabaša, ustabaša, jigitbaša i čauš. Kalfabaša je imao dužnost inspektora jednog esnafa i bio stručni ispitivač za šegrte. Jigitbaš je egzekutivni organ u esnafu koji je po nalogu londže izvršavao donesene presude, dok je čauš bio spona između ćehaje i londže. Najvećui najznačajniju ulogu u esnafu imao je ćahaja. Brinuo se za red, određivao koliko koji majstor može držati šegrta i kalfi. Bez njegovog znanja niko se nije mogao proglasiti za šegrta, kalfu ili majstora, niti otvoriti dućan (radnju). Ujedno

je bio posrednik između vlasti i esnafa. U slučaju da povjereni mu posao ne obavlja kako mu propisi nalažu, skupština (londža) ga opoziva i bira sposobniju ličnost

Neki esanfi kao što su pekarski, mesarski, tesarski, svjećarski i slični morali su izbor londže prijaviti kadiji, koji je izabrane ličnosti unosio u protokol (sidžil). To nije bilo slučajno. Razlog je bio što su bili potrebni državi koja je njihovim proizvodima često maksimirala cijene, a naročito žitu, hljebu, mesu i svijećama.

U esnafsku organizaciju bili su udružene sve zanatlije bez obzira na vjeru. Istina, svi članovi nekih esnafa bili su isključivo jedne konfesije.

Oni su bili organizovani u veće i manje esnafa kao što su: kovački, puškarski (tufekčije), kazandžijski, zlatarski (kujundžije), tabački, sarački, čizmedžijski, ćurčijski, ćebedžijski, mutabdžijski, abadžijski, halački, kazaski, terzijski, bojadžijski, dundžerski (građevinarski), nakaški (molerski), nalbantijski, samardžijski, kulturalijski (tapetarski), bardakčijski, mundžirski (svjećarski), mlinarski, ekmečkijski (pekarski), kasapski (mesarski), aščijski (kuharski), burekdžijski, halvedžijski, bostandžijski (povrtlarski), buradžijski, kahvedžijski, mejhandžijski, luledžijski, čibukdžijski, berberski (brijački), te brojne druge. Veći esnafi imali su svoje čaršije koje su se zvale imenom zanata.

Mnogi nazivi su im ostali iz turskog doba, naročito oni koji u svom nazivu imaju slovo "dž".

Neke ulice-mahale i dan-danas nose naziv po zanatima tj. Zanatskim radnjama kojih je najviše bilo u toj mahali tako da

danas imamo, Kazan mahalu, Zlatarsku ulicu, Pavkušu-Papkušu i druge.

Vrijedni pomena su zanati kojima su se bavili naši stari :

Tkački, terzijski i abadžijski zanat

Tragovi ovog umijeća mogu se pronaći još u doba praistorije i vezuje se podjednako za sve narode. Najprije potreba da se zaštiti od hladnoće, a potom i vještina kojom se nije mogla podićiti svaka žena.

Abadžija je proizvođač grubog sukna pod nazivom aba koje se koristi za šivenje narodnih odjela - narodnih nošnji. Građansku narodnu odjeću je, uglavnom u 19. vijeku, šio Terzija.

Imenica porijeklom iz arapskog jezika sa turskim sufiksom - *džija*. Označava krojačaodjeće od abe.

Arakijadžije ili kapari . Bave se izradim svih vrsta kapa ali i tradicionalnih fesova .

Bačvar pravi burad, buriće i kace. Pored termina bačvar koristi se još i pinter i kačar. **Pinter** je vjerovatno povezan sa anglosaksonskom mjerom za zapreminu tj. tečnost pinta a **kačar** za riječ **kačica** - drvena posuda za čuvanje i transport sira i kajmaka, a može i kisele paprike punjene sirom. Kačica se pravi na sličan način kao i bure.

Burad i kačice su posude u kojima se drži vino, rakija, pivo (burad) ili sir, kajmak (kaca).

Dno je u obliku kruga, a bočne strane, koje se zovu **duge**, jer su lučnog oblika kao duga, da bi bure bilo trbušasto, moraju dobro da se upasuju da tečnost iz bureta ne bi curila. Kada se sve dobro napasuje na burad se nabacuju metalni prstenovi koji drže duge da se ne raspadnu. Sipanjem tečnosti u bure, drvo nabubri pa prstenovi stežu nabubrjelo drvo te dolazi do zaptivanja među dugama. Bure ne smije da se rasuši jer može da se raspadne, tj. sila koja drži duge napete kada su vlažne može sušenjem da oslabi.

Za burad se koristi drvo različitog porekla ali hrastovo je najcjjenjenije.

Brico- Berberin je zanatlija koji se bavi dlakama na ljudskoj glavi. Pod Berberinom se uglavnom podrazumeva muški frizer dok se ženski frizer bavi damama i ima daleko složeniji posao. Berberska stolica je stolica sa rukohvatima i naslonom za glavu. Može se okretati u krug i dizati i spuštati. Obično ima i jedno jastuče koje se obrće kod promjene mušterije, da nova mušterija sjedi na "hladnom".

Brico se bavi:

kosom - šišanje na različite dužine, pranje, sušenje, farbanje, stavljanje gela, ulja, losiona za rast kose, kolonjske vode i sl. Šišanje se obavlja makazama, češljem i mašinicom za šišanje. No postoji i šišanje sa brijaćem - trimerom ili upaljenim komadićem vate tzv "Fen kare". Neki berberi prave i perike od prave dlake.

bradom - brijanje, potkresivanje, oblikovanje. Pravo berbersko brijanje započinje stavljanjem vlažnog vrućeg peškira da koža i dlaka omekšaju. Potom se specijalnom četkom nanosi sapun koji daje jaku pjenu. Brijanje se obavlja brijaćem koji se tokom brijanja više puta oštiri o specijalni kožni kajiš. Potom slijedi ispiranje, stavljanje losiona, krema i kolonjskih vodica, po želji mušterije.

brkovima - brijanje, potkresivanje, oblikovanje, pa i farbanje a nekada su se berberi bavili i

stavljanjem pijavica. U nedostatku ljekara i berberi su davali svoj doprinos zdravlju nacije. Pijavice su se držale u staklenoj tegli i stavljale su se na leđa pacijenta da isisaju "višak" krvi. Po potrebi stavljalo se više pijavica. Postupak je bio bolan sa problematičnim rezultatom. Vjerovatno su se lječile bolesti tipa visoki krvni pritisak i slično.

vađenjem zuba U Bitola je bio poznat izvjesni Brico kod kojeg se osim šišanja i brijanja bez anestezije mogao izvaditi zub.

obrezivanjem ili **sunećenjem** (odstranjivanje viška kože koja pokriva glans na penisu). Obrezivanje je postupak

koji se izvodi na dječacima predškolskog doba iz religioznih razloga (a vjerovatno u pozadini religioznih propisa stoje i higijenski). Ovaj postupak je uobičajen kod Jevreja i Muslimana.

Berberi su poznati što se sa njima mogu, tokom šišanja, voditi razgovori o politici, sportu ili bilo čemu drugome što interesuje muškarce

Postoji anegdota da je berberin pitao mušteriju: "Kako da vas ošišam?" A mušterija je odgovorila "Ćuteći!"

Bozadžija- Boza je osvježavajuće bezalkoholno piće koje se dobija fermentacijom vodenog rastvora kukuruza - projinog brašna, šećera i kvasca. Pije se hladna, boja je žućkasta, tečnost je zamućena kao gusti sok (đus).

Bila je obavezni artikal, pored limunade, u slastičarnama. U tim slastičarnama su se mogli dobiti i slatkiši orijentalnog tipa, jako slatki, kao što su tulumbe, tufahije, četen halva, baklava, sudžuk ...

Kada bi se pomiješala po principu pola-pola sa limunadom dobijalo bi se piće po nazivu "Špricer". Ali naravno to nije bio onaj pravi špricer od vina i soda vode.

Danas se u nekim samoposlugama može kupiti flaširana boza u plastičnim litarskim bocama. Rok trajanja je par dana.

Buregdžije - Burek (turski *börek* albanski *byrek*, grčki *μπουρέκι* ili *μπουρεκάκι*, hebrejski *בֶּרֶק*) je predjelo ili slatka pita ili pecivo koje se može pronaći u mnogim zemljama koje su nekad bile u sastavu Otomanskog carstva. Pravi se od lisnatog tijesta ili kiselog tijesta, i uglavnom se puni sa sirom, mljevenim mesom ili povrćem najčešće špinat. U Macedonia reč burek se odnosi samo na drugu vrstu jela od tijesta i samo kada je napunjeno mesom. Isto jelo sa sirom se naziva *sirnica*, jelo sa špinatom i sirom je *zeljanica*, jelo sa krompirom je *krompiruša*, a sve one se nazivaju pite.

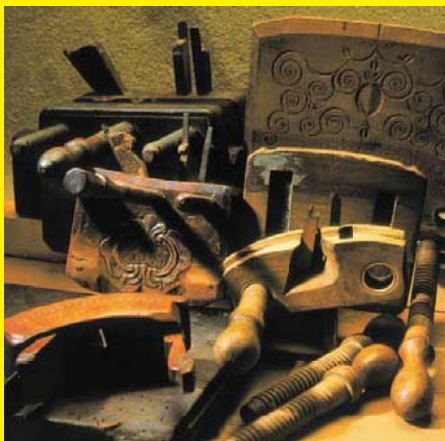

Bojadžije su se bavile bojenjem različitih tvrdih tkanina

Ćebedžije, proizvođači vunениh ćebadi, ali je i ovaj zanat kao mnogi drugi početkom 20-og stoljeća nestao.

Ćerahori (majstori za gradnju i opravku tvrđava i kula)...

Dogramadžije (drvodjelci, stolari)

Domaća radinost spada u aktivnosti koje su se sprovodile u seoskim domaćinstvima u cilju izrade i dorade predmeta kod kojih preovladava ručni rad i koji imaju estetsko obilježje izraženo narodnom umjetnošću. Većinu tih proizvoda su

www.fondationpalenzo.com.mk

www.mariovo.mk

radile žene u zimskom periodu kada ima manje poslova u polju. U nastavku sljede neka od njih

Vez raznih tekstilnih proizvoda

Izrada proizvoda drvne domaće galanterije (vretena, preslice, oklagije...)

www.fondationpalenzo.com.mk

www.mariovo.mk

www.zanaetciskakomorabitola.mk www.zanaetciskakomoraskopje.com.mk
zanaetkomsk@t-home.mk chamberbt@t-home.mk +389(0)2/3298 130 (0)47/203 330

www.fondationpalenzo.com.mk

www.mariovo.mk

Izrada narodnih nošnji

Izrada predmeta sa narodnim vezom

Izrada crijepa i korita

Izrada suvenira

Kukičenje, heklanje, keranje i šlinganje

(izrada čipke, stolnjaka, ukrasnih detalja, odjevnih predmeta)...

www.fondationpalenzo.com.mk

www.mariovo.mk

Pletenje

www.zanaetciskakomorabitola.mk www.zanaetciskakomoraskopje.com.mk
zanaetkomsk@t-home.mk chamberbt@t-home.mk +389(0)2/3298 130 (0)47/203 330

Tkanje

Dunder je zidar koji gradi "nabijanice". Nabijanica je kuća čiji se zidovi prave tako što se u drvenu armaturu (slično kao kod betoniranja) nabija zemlja. U nabijanicama je ljeti hladovina, a zimi toplo.

Obzirom da radi ne posebno precizan već više grubi posao, riječ "Dunđer" se danas koristi i u pogrdom smislu za neprecizan pa i nekvalitetan rad

Đumrugdžija je carinik. Na graničnim prelazima zadatak mu je da naplati Đumruk (Carinu) za potrebe punjenja budžeta. Karakteristično za Bitola je to da su na Malti (Dulija malta) bile maltadžije koje su naplaćivale ulaz u grad i u skladu sa propisima dozvoljavale ili zabranjivale ulaz u grad. Strogo je bilo zabranjeno ulaziti u prvaljavoj obući i odjeći tako da su neki seljaci koji su dolazili da prodaju svoje proizvode bosu hodali po Bitolju

Grnčar je jedno od najstarijih zanimanja kojima se čovjek bavi od pamtivijeka.

Osnovni postupak je da se izabere odgovarajuća vrsta zemlje koja se potom pomiješa sa vodom i dobro premjesi. Dobija se tjestasta masa koja se potom oblikuje u različite oblike.

Pronalaskom grnčarskog točka postupak izrade predmeta koji su okrugli je veoma ubrzan. To se prije svega odnosi na posude kao što su vaze, lonci i sl...

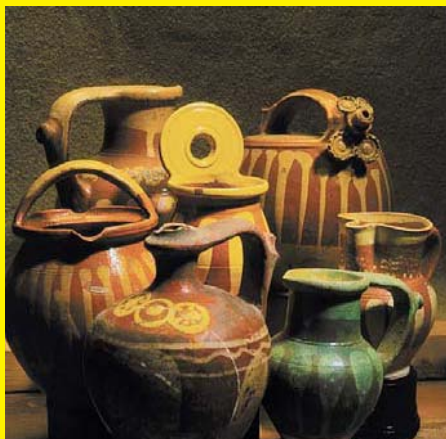
Po završetku izrade predmeta, isti se ostavlja u hladovinu, na promaju, da se suši.

Ako se želi dobiti glazura i boja na gotovom proizvodu, onda se on premazuje, oslikava, materijalima koji imaju funkciju boje

Grnčarija se potom peče u specijalnim pećima (na drva - primitivnije ili električnu struju - modernije). U zavisnosti od tehnologije pečenja i veličine predmeta, ono može trajati od nekoliko sati do nekoliko dana.

Poslije pečenja, hlađenje mora biti postupno da predmeti ne bi popucali. To se i pored najveće pažnje ipak dešava, a obim štete, zavisi od vještine grnčara koji to radi.

Najpoznatiji i najugledniji obrt su **kujundžije**

(zlatari), koji su u Bitolji imali svoju zasebnu ulicu Koja i danas postoji (Zlatarska ulica) nekad jedan od pravih izvora i srce ekonomskog prosperiteta Bitolji. Kujundžijski zanat, tačnije kujundžijska umjetnost dugo vremena je imala prepoznatljiv stil, pa su ovdašnji majstori bili priznati kao stvaraoci kujundžijske radionice, što je bila specijalizirana u izradi različitih ukrasnih predmeta i nakita: prstenja, burmi, belenzuka (krutih narukvica), broševa, naušnica, lanaca, đerdana, špodi, hamajlija, križeva, dugmadi za mandžete, igli za kravatu, cigarluka, srebrenih duhanskih kutija, nožnica za noževe, srebrenih torbica i pojaseva, kandila, itd. Poznati, cijenjeni i traženi proizvodi kujundžija bile su pojasne kopče ili pafte, kojih je bilo više vrsta: sedefli, biserli, filigranske ili pafte od alpake, itd. Pafte su bili prestižni ukrasni dio ženske odjeće sve do I sv. rata, a najviše su bile tražene pafte

kukače (spajane kukicom) i pafte čilitlije (sastavljene od 2 petougone srebrene ploče, spojene bravicom, čilitlijom).

Kazazi (pozamenteri) su izrađivali gajtane, ukrasnu dugmad i različite ukrasne predmete za odjeću i konjsku opremu. Kazazi su bili vrlo poznati po izradi krasnih plavih kita za fesove, pravljenih od svile, koje su padale preko vrata na leđa. Govorilo se da su te svilene kite tako čvrsto upletene da ih nije ni sablja mogla presjeći.

Kaligrafi

Kazandžija pravi kazane ali i džezve i druge proizvode od bakra. Pri tome koristi kalupe i čekić. Dio posude u kome će se nalaziti hrana se kalajiše jer je oksid bakra otrovan.

U Bitolji i danas jedna ulica nosi naziv Kazandziska

Klonfer je građevinski limar. Limar je zanatlija koji radi sa limovima. Klonferi rade prije svega na krovovima, olucima i sličnim proizvodima od lima. Glavni alati su klješta za sječenje lima tzv. "papagajke" kao i drveni čekić za oblikovanje - savijanje limova preko nakovnja ili drugih pomoćnih alata. Često se koristi i presa u iste svrhe. Koriste se i veće lemilice za spajanje tabli limova.

Klonfer umije da napravi i druge proizvode od lima kao što su kofe- kante, sulunari, pijetlovi za odžake, modle za kolače, ljevci, šiševi za kafu, poznati fijaker šporeti i drugo

Kolari su bili majstori za pravljenje kola za konje, volove ali i prelijepa fijakera. Jedna takva kolarska radionica bila je i u Pavkuši.

Kovači Kovači od jednostavnijih metalnih oblika proizvode nove složenije upotrebne predmete . To su najčešće najčešće dijelovi raznih strojeva i uređaja, a katkada, uz doradu, i ukrasni predmeti. Da bi se kovanjem proizveli željeni oblici, kovačima je potreban nacrt, skica, opisi tehnološkog postupka. Zavisno o zadatku, kovač odabire odgovarajući alat i priprema strojeve. Temperatura u kovačkim pećima u kojima se zagrijava materijal za kovanje

reguliše se ovisno o materijalu. Kada se materijal ugrije do određene temperature (koja se penje i iznad 1000oC), vadi se iz peći i kuje se kovačkim (zračnim) čekićima, prešama ili ručnim čekićima prema pripremljenoj dokumentaciji.

Kovački poslovi mogu se obavljati pojedinačno ili timski, što ovisi o složenosti i veličini otkivka (materijala koji se oblikuje), a i o opremljenosti kovačke radionice. Pojedinačno kovanje obavlja se najčešće uz pomoć preša, gdje se kuju i manji predmeti. Jedan kovač obavlja sve poslove. Timski rad osobito dolazi do izražaja kod velikih otkivaka, pri čemu nekoliko kovača, uz pomoć kovačkih kliješta, prilikom kovanja manipulira otkivkom da bi se dobio željeni oblik. U modernim industrijskim kovačnicama postoje strojevi – manipulatori. Kod timskog kovanja jedan kovač, koji mora biti iskusan majstor, preuzima vodeću ulogu i ravna postupcima – nadzire temperaturu, određuje kako će se postavljati otkivak ispod čekića, kolika će biti jačina pojedinog udarca čekićem i drugo.

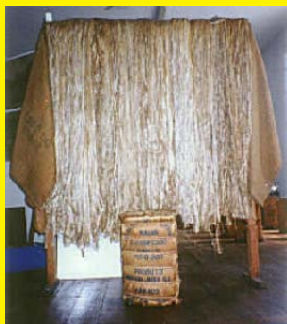
Prilikom kovanja koriste se razni podmetači, probijači i sjekači. Potrebna su stalna mjerenja metrom, pomičnim metrom ili nekim preciznijim instrumentom, što ovisi o stupnju tolerancije kod pojedinih otkivaka. Kovanje ručnim alatom izvodi se u manjim priručnim kovačkim radionicama, i to kad se kuju sitni predmeti ili se obavlja dorada nakon strojnog kovanja.

Iako se kovački poslovi na prvi pogled mogu činiti dosta grubima, valja naglasiti da su to pravi majstorski poslovi i da se kovanjem mogu izrađivati vrlo složeni i lijepi oblici, koji mogu biti prava umjetnička djela.

Mutapčije su zanatlije što su izrađivali razne robe od kostrijeti, a najčešće vreće za žito i pokrovce (mutape). Prve mutapčije pominju se još 1565. godine.

UMJETNIČKI ZANATI

U ovom obrtu se izdvajaju **mudželiti**

(knjigovesci), sjajni obrtnici. U Bitolji je bila poznata štamparija tako da je ovaj zanat bio veoma cijenjen

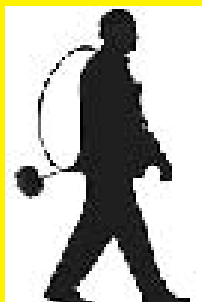
U umjetnički obrt bi se mogli ubrajati i **mumdžije**, proizvođači mumova (svijeća) kojih je bilo sve do početka 20-og vijeka, s tim da su ovaj obrt do kraja 19-og vijeka potpuno bili preuzeli pravoslavni trgovci svijećama.

Odžačar je zanatlija koji vodi računa o odžacima. Ranije kada nije bilo centralnog grijanja, električnih i plinskih grijalica, električnih radijatora, klima uređaja i drugih izvora toplote, odžačari su sa svojom četkom koja je montirana na dugačkoj sajli čistili dimnjake (odžake), jer se u istima vremenom skupljao gar-čadž koji je ometao gorenje peći na ugalj ili drva . Odžačari su imali i tešku gvozdenu kuglu takođe montiranu na sajli kojom su takođe čistili odžake od predmeta koji bi zapali. Na donjem dijelu dimnjaka su bila vratanca koja bi otvarali i čistili nakupljenu gar-čadž . Odžačari su imali posebna odela crne boje i posebne male crne kapice. Uvek su bili garavi, ali to nikome nije smetalo . Smatralo se da sresti odžačara znači sreću i pri susretu sa odžačarom je trebalo zavrnuti u krug jedno dugme na sebi

(ali ne toliko da se otkine). Srećom se smatralo i ako se "ukrade" dlaka iz odžačarske četke, kad on "ne vidi"

Oruzar Od davnih dan je bilo i oruzara u nasim krajevima. Od onih sto su poceli da kuju sablje, nozeve, liju vrhove strela, pa do danasnjih oruzara koji vesto barataju i sa najsavremenijim automatskim oruzjem.

Opančar- obučar majstor za izradu i popravku obuće – opanaka.

I danas na prosoru Bitolji obućarski zanat je veoma cijenjen.

Pecara Iako brojčano mala jevrejska kolonija u Bitolji i bila je izuzetno dobro pozicionirana u periodu između dva svjetska rata. Jedan od najpoznatijih svakako je bio Perosan. U Bitolji se doselio sa porodicom oko 1888. godine. Ta godina je upisana kraj njegovog imena u registru iz

austrougarskog vremena. Batio se otkupom šljive koju je sušio, a pravio je i rakiju. Veliki posao tek će započeti gradnjom i otvaranjem pecare rakije pod nazivom "Velepecara šljivovice Perosani i sinovi". Podignuta je prostoru nekadašnje Bitolske a sada ulice, neposredno uz korito rijeke Dragor , jer je za pečenje rakije trebalo dosta vode za proces hlađenja. Bitolji i danas jednu od zgrada podignutu na ovom lokalitetu zovu "Pecara". Pecara se brzo razvila u jednu od najvećih i međunarodno priznatih destilacija. Nakon Prvog svjetskog rata preduzeće je naslijedio i njime rukovodio Persoani sa kazanima na At Pazar . Tada preduzeće doživljava svoj najveći uspon. Godišnje se prerađivalo oko 200 vagona šljive.

Pivari – povari

Pivara je među prvim industrijskim proizvodnim pogonima koji su podignuti u Bitolji

Njen prvobitni godišnji kapacitet proizvodnje bio je oko 3.000 hektolitara piva i oko 100 tona ječma za preradu i slad. Visoki kvalitet Bitolska piva obezbjeđivali su : prvorazredne sirovine, zdrava planinska pitka voda, zanatski način proizvodnje piva i umještost majstora – povara češkog porijekla. Pivara je u prvo vrijeme zadovoljavala potrebe vojske, činovnika i stručnih radnika iz austrougarskih pokrajina, a kasnije i građana Bitolji i bliže okoline. Pivo je naknadno točeno u brojnim hotelima, ugostiteljskim i turističkim objektima Bitolji i regije. Bitoljiskom pivo je isporučivano do potrošača, uglavnom, u drvenim buradima (od oko 25 litara), a manje u staklenim bocama. Pivo je transportovano na specijalnim pivarskim kolima (platoima) koja su vukla po dva ogromna konja ("Štajerca") .

Na konjima je tovareno po 30 buradi od kojih je 6 visilo sa strane. Bitoljisakom pivara

Do danas je više puta rekonstruisan i modernizovana, čima je znatno povećala kapacitet proizvodnje. Proizvodi nekoliko vrsta veoma kvalitetnog piva koje se traži i van Bitoljiske regije. Za svoje kvalitetno pivo, Bitoljikom pivara je na brojnim inostranim i domaćim povarskim sajmovima, dobijala vrijedne nagrade, priznanja i diplome

Sarač je zanatlija koji izrađuje predmete od kože. Prije svega sedla, opasače - kajševe, futrole za vatreno oružje, fišeklije za lovce, novčanike, bičeve. Sarač uglavnom svoje proizvode radi ručno.

Ono što napravi je jako i treba da traje. Saračka roba se može kupiti i na pijacama i vašerima naročito kada je pazarni dan.

Danas, neizbežna plastika, potiskuje predmete od kože. Jer predmeti od kože traže mnogo stručnog, ljudskog rada, a to im diže cenu. Opasači, novčanici, futrole za pištolje... se sve više prave od plastike, lagani su, otporni na vodu, cijena im je niska. Ipak ako neko hoće da ima nešto što je lijepo, unikatno i šik on kupuje kod sarača

Sujoldžije (majstori za postavljanje vodovodnih cijevi, vodoinstalateri)

Sadžije-Urari majstori za popravku satova

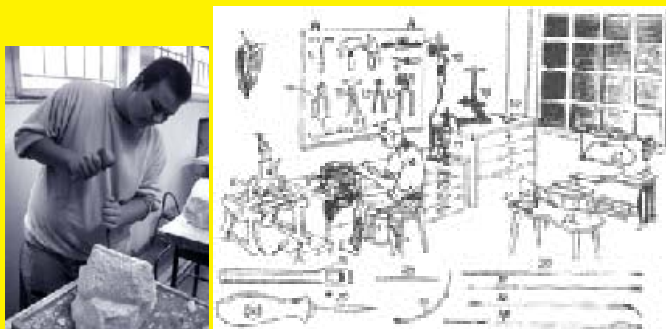
Sodari U Bitolji su na mjestu današnjeg centralnog parka bile radnje u kojima su bili sodari koji su pravili sok (Kabeza) i led koji se isporučivao u velikim pločama – polugama

Sitari majstori za izradu sita.

Taščije (klesari, ovdje su bili osobito poznati kao majstori za izradu ćeremide, krova od kamenih ploča za dućane i kuće

Tašnari majstori za pravljenje tašni.

Uljari proizvodili su ulje od volovskih papaka za podmazivanje kola. Po ovom zanatu jedana mahala u Bitolji dobila je i ime Pavkuša- Papkuša , zbog tonjenja ova je mahala u potpunosti nestala

Fabrička proizvodnja je svojom masovnošću, primenom sofisticiranih mašina omogućila proizvode koji su znatno jeftiniji od zanatskih i time polako odgurala zanate u zaborav

Potrebno je reći da je turizam kategorija koja bi trebala da donese koristi lokalnoj zajednici iz koje potiče kulturno nasljeđe i to u vidu materijalnih sredstava ali i motivaciju o potrebnoj pažnji , brizi o nasljeđu i njegovom održavanju. Dakle u grupu starih zanata spadaju i zgrade , prostor narodnog neimarstva u koje spadaju kuće – esnafske kuće prekrivene šindrom,ambari te radionice u kojima su se obavljali razni gore navedeni zanatski poslovi. Ovi elementi nasljeđa zbog svoje fiksne vezanosti za određenu lokaciju spadaju u grupu etnograskog-folklornog ili etnografskog nasljeđa.

www.fondationpalenzo.com.mk

www.mariovo.mk

Ostvarenja materijalne i tehničke kulture naroda ulaze u kategoriju pokretnih etnografskih i folklornih dobara i kao takva

letiocima u vidu postavke koje su sastavni dio zgrada i prostora narodnog neimarstva odnosno kao dijelovi domaćinstva ili alati koji su sastavni dio okućnice i kao takvi se koriste za poslove u kući , radionici u poljoprivredi

Izradio

Dimce Palenzo